

Alcedo

Juni 2018 Nr 1 Årg 40



Örkelljungabygdens Natur
- Krets av Naturskyddsföreningen -

Innehåll

Sommarens och höstens program	sid 3
Floracirkel i sommar och höst	sid 5
Exkursioner	sid 6
Vinterns och vårens fågelobsar	sid 12
Orrinventering 2018	sid 17
Naturvårdspris	sid 18
Den lille prinsen i furuskogen	sid 21
Sångtrasten och kramsfulen	sid 22
Jordbruksfågeln i fokus	sid 26
Kungstrollslända, Cordulegaste boltonii	sid 28
Stensåns övre delar ska inventeras!	sid 30
Fladdermöss	sid 34
Naturvårdsprogrammet – en nystart?	sid 39
Styrelse, avgifter m.m.	sid 43

Äntligen har det blivit sommar på riktigt! Redaktionen har kämpat i sitt anletes svett och kan äntligen presentera ett fullmatat nummer.

Ta del av det utdelade naturvårdspriset, orrinventeringen, presentation av taltrast och jordbruksfåglar och mycket annat.

Trevlig sommarläsning!

Redaktionen

Redaktionen

Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga,
0435-501 31, e-post: janne_ringarp@telia.com
Perry Vigelsbo, Ängelholmsvägen 49, 286 36 Örkelljunga,
0435-510 58, e-post: vigelsbo@telia.com
Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32
e-post: leif.sigbo@telia.com
Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga,
0435-511 03, e-post: lena@ottosson.net
Pär Svensson, Klockgatan 21, 286 34 Örkelljunga, 0435-544 75
e-post: pergit@telia.com

Nästa nummer av **Alcedo** utkommer i september. Manusstopp 31/8.

Omslagsbild framsida: *Värsjön* (Foto: Perry Vigelsbo)

baksida: *Hedfryle, Ramnkärr* (Foto: Perry Vigelsbo)

Sommarens och höstens program

- 17/6 Söndag. De vilda blommornas dag uppe vid Spinneriet.** I år är det faktiskt sextonde gången som detta samarrangemang kring vår växtvärld äger rum. Olika evenemang genomförs runt om i Norden och för vår del i Örkelljunga har vi alltså tänkt besöka de spännande markerna kring Pinnåns kvillområde i Spång. Här finns både spännande kärlväxter, mossor, lavar och kanske forsärlan också behagar visa sig. Ta med stövlar (Spinneriet är en på flera sätt vattenrik lokal), fika och flora. Samling vid Netto kl. 09.⁰⁰. *Ansvarig:* Zigge
- 28/6 Torsdag. Uppstart floracirkel** – för såväl amatören som hemmaproffset. För att underlätta planeringen är det tacksamt om du anmäler ditt intresse i förväg. Men det är också ok att komma direkt till första träffen, då samling sker kl. 18.⁰⁰ vid Landisbanan. **Anmäl dig till:** Zigge tel. 522 32, eller leif.sigbo@telia.com. Eller till Janne tel. 501 31, alternativt janne_ringarp@telia.com
- 15/7 Söndag. Sommarträff i Biparadiset.** Mitt i juli månad är förstas Pär uppe i Jämtlandsfjällen som stugvärd, därför får vi istället förlita oss på Lars under denna vandring nere i den gamla takten. Har vi tur med vädret kanske flertalet intressanta insekter visar upp sig; varför inte fjärilar, skalbaggar och... gaddsteklar, vildbin. Vi samlas kl. 13.⁰⁰ vid bron över Pinnån, strax intill Biparadiset. *Ansvarig:* Lars Schale
- 2/8 Torsdag. Slätter i Spångabygget.** En behjärtansvärd insats under denna tid av året är deltagandet i slätterarbetet på den gamla sidvallsängen i Spångabygget. Med liens hjälp arbetar vi oss nerför de blöta, tuvrika sluttningarna. Vattenklöver, småvänderoten och kärrviolen har sedan länge blommat över, men det lyser kanske ännu gult av myrlijor och blått av ängsvädd. Vi hoppas att du om möjligt viker denna kväll för en viktig naturvårdsinsats. Föreningen bjuder på fika och förhoppningsvis också på välslipade lieblad. Fotbeklädnad efter det fuktiga underlaget. Samling vid Netto kl. 17.⁵⁰. *Ansvariga:* Janne Johansson & Perry Vigelsbo
- 9/8 Torsdag. Borttagning av slättergräset.** En vecka efter lieslättern samlas vi för att bära bort det avslagna gräset, halvgräset och örterna. Tag med dig rätt fotbeklädnad, räfsa, grep, busksax och egen fika. Samling vid Netto kl. 17.⁵⁰. *Ansvariga:* Perry Vigelsbo & Janne Johansson

- 19/8 Söndag. En dag att fascineras. En trollsländedag!** Patric har lovat guida oss ut i trollsländans vardagsmarker, ja oftast i anslutning till vattensamlingar av olika slag. Väder och tillfälligheter får avgöra vart vi far. Samling kl. 10.⁰⁰ vid Netto. *Ansvarig:* Patric Carlsson
- 26/8 Söndag. Stensåns vattenråd anordnar en vattendag** tillsammans med andra intressenter, bl. a. Örkelljungabygdens Natur. Sjögullsbekämpningen i Vita sjö kommer att uppmärksammas, men även andra besök längs Stensån lär ingå i aktiviteterna. Se efter annons i dagstidningarna! *Ansvarig:* Stensåns Vattenråd/Lars Schale
- 9/9 Söndag. Fågelskådning vid kusten.** Hösten är en fin tid för att uppleva fåglarna och deras aktiviteter. Vår närhet till Västerhavet lockar oss gärna att förlägga exkursioner ut till denna del av våra kuster. Exkursionsledarna bestämmer vilka lokaler vi styr kosan till. Samling vid Netto kl. 09.⁰⁰. *Ansvariga:* Björn och Kurt Arne
- 22/9 Lördag. Svampdag i någon hemmamark.** Vi hoppas att vi, trots bristen på kunnig mykolog, ska kunna hjälpa varandra med att artbestämma den svamp vi hittar. Glöm inte bra svamplitteratur! Och dessutom kan vi förvänta oss en riktigt gemytlig höstdag tillsammans ute i markerna. Valet av marker avgörs till en del av sensommarens väderlek. Väl mött! Vi ses på Netto kl. 09.⁰⁰. Glöm inte svampkorgen och inte heller fikakorngen. *Ansvariga:* Eva Persson och Janne Johansson



Mård. Foto: Patric Carlsson



Ängsnäbbfluga (tv) på tjärblomster. Foto: Patric Carlsson

Floracirkel i sommar och höst

Örkelljungabygdens Natur har planer på att genomföra en ny floracirkel med start veckan efter midsommar. Uppläggningsen av cirkeln kommer att anpassas efter de deltagare som anmäler sig. Du får gärna vara nybörjare med föga kunskap om ståndare och pistiller, om narv, arv och nagelört. Men du är lika välkommen om du istället hör till de som är mer bevandrade i floras rike!

Zigge och Janne lovar att göra sitt bästa för att du ska få uppleva några givande timmar ute i våra marker. För att underlätta planeringen så vill vi gärna att du så snart som möjligt anmäler dig till Zigge: tel 522 32, eller leif.sigbo@telia.com, till Janne: tel 50131, eller janne_ringarp@telia.com

Du kan också komma direkt till första träffen, som sker kl. 18.⁰⁰ den 28/6. Vi samlas vid landisbanan för denna uppstart.



Exkursioner

Hallands Väderö – annandag jul den 26 december

En annorlunda naturvandring bjöds de på som denna annandag tagit båten över till Väderön vid 10-tiden. Uppskattningsvis 50-60 personer (några barn) hade lämnat julborden för att istället vistas 2,5 tim i öns omväxlande natur. En uppdelning i olika grupper, i spridda skådargång, kom snabbt till stånd när alla stigit i land på den säregna ön. Vi för vår del anslöt oss till Sällskapet Hallands Väderö Natur med Jan Lannér som mycket kunnig guide och berättare.

När man har turen att ha med sig rikhaltig kunskap (Lannér) blir en dylik exkursion likt en slowmotion-vandring. Överallt finns det så mycket att berätta! Vi slingrade oss länge fram i valda delar av Söndre skog och men kom ändå till slut även att tänga Ulagap-skärret. Jans specialitet är skogshistorien på ön, vilken han har "hedrat" med en avhandling. Han är också ordförande i Hallands Väderö-sällskapet!

Merparten av de många grova bokarna i Söndre skog är faktiskt drygt 300 år gamla. Detsamma gäller de grova ekarna på ön. Det innebär att dessa trädindivider har slagit rot strax innan eller efter 1700-talets ingång. Visst är det alltid en hisnande tanke som finns representerad i enskilda trädslivshistoria. Om jag gör en jämförelse mellan dessa trädsliv och ålderdomligheten i min egen släkthistoria, så kan man konstatera att Jöns Kjellsson föddes på Ekholm 1682. Denne Jöns var min farfars farfars farfar. Under en av dessa bokars levnadstid har, fram till idag, sju generationer av min släkt kunnat uppleva samma bokträds levnad; om vi håller oss till Väderöns gigantiska bok- eller ekindivider. Något att tänka på för oss hialösa nutidsmäniskor!

Ganska många av Söndre skogs bokar föll vid stormarna hösten 2013. De klart yngre tallbestånden från Väderöns "skogbruksepok", planterade under decennierna före och efter sekelskiftet 1900, finns däremot ännu kvar här i söder.

Fikapaus vid Hälledammen, studium av den pedagogiska lunglaven vid Ulagap-skärret, vattenfyllda körsador längs skogsvägen till Kappelhamn, nedfallande småregn vid hemtraskandet och under båtskjutsen tillbaka kring 13-snåret. Trots skeppar-



Lunglav. Foto: Janne Johansson



ens tvärande färd över vågorna kom en del vattenstänk att skölja över dem av oss som intagit "fel" bänkplatser.

Fåglar i vår väg? Vi var som sagt mest inriktade på öns historia när vi vandrade fram i lagom tempo. Några arter vi såg var större hackspett, gräsiskor och finkar. Andra mer fågelinriktade besökare hade under de korta timmarna kunnat bestämma en del havsfågel som tretåig mås, havssula och alkor, men även noterat fjällvråk och enkelbeckasin.

Vi som var med hade lyckan att få uppleva en mycket givande dag ute på Västerhavets pärla!

Janne Johansson

Fåglar i närmiljön – söndagen den 7/1

Vi möttes vid Netto klockan nio på morgonen. Kurt-Arne, Elsie, Björn, Perry och undertecknad. Vad synd att inte fler vågade sig ut då vi verkligen prickat in det bästa tänkbara vädret för en exkursion. Solsken och årets första riktigt kalla dag! Perry noterade -10,2 grader på sin termometer i Örkelljunga och Kurt-Arne -7 grader i Sönder-Össjö. Björn och Kurt-Arne



Häger. Foto: Patric Carlsson

hade inte bestämt exakt vad vi skulle göra. Åka ut till kusten, eller stanna hemma i Örkelljunga? Vi bestämde oss så småningom för att gå runt Gårdssjön i Bosjöholm och Krängelbygget. Tjäderhönan jag hade där några dagar tidigare lockade. Vi gav det verkligen en chans. Sällan har jag varit med om ett så tyst sällskap på en exkursion som vi var under de första tio minuterna, när vi gick över den första delen av den tallbevuxna

mossen söder om sjön. Vi hade dock ingen tur med tjäder, men jag kunde åtminstone visa upp en spillningskorg från platsen där uppfloget skedde för några dagar sedan.

Det var överhuvudtaget väldigt tyst i skogen, men när vi nådde de öppna markerna i Krängelbygget blev det ändå en del fågel. Mest anmärkningsvärt var alla stenknäckar som drog runt gårdarna och ibland landade i bokträden. Hur många det rörde sig om var omöjligt att säga. Den största flocken uppskattade vi till ungefär 100 fåglar! I Vita sjö fanns en mindre vak där det låg 21 gräsänder. De lyfte alla plötsligt och vi tyckte att vi var för långt från dem för att vi skulle kunna vara orsaken. Var är örnen? Några sekunders spänning... Nej tyvärr, ingen örn. Den lilla flocken gräsänder drog sedan över oss flera gånger innan de väl till slut vågade sig ner igen. Sångsvanar hördes på



håll, ringduvor, nötskrikor, skator, kajor, en större hackspett. Inget uppseendeväckande, men de vanliga arterna dög gott. På grusvägen söder om sjön fick vi ingen sol, så det blev en ganska rask promenad tillbaka till bilarna. De tre av oss som hade gummi-stövlar var ändå ganska frusna när vi kom fram. Kurt-Arne föreslog att vi skulle inta fikan vid Gårdssjöns norra strand och så bestämdes det. Där tinade vi långsamt upp under trevligt samspråk. De enda nya arterna under fikan blev gråsiska, grönsiska och korp. Särskilt den förstnämnda har varit höstens och vinterns fågel nummer ett. I princip var man än har varit ute och gått har det hörts gråsiskor. Klockan närmade sig tolv och vi bestämde oss för att avsluta exkursionen här.

Patric Carlsson



Stensmyr – lördagen den 27 januari

I ett härligt förmiddagsväder med inslag av sol var vi sju personer som antog utmaningen att besöka det fina myrkomplexet Stensmyr. Till skillnad från flera andra Stensmyrsvandringar höll vi oss denna gång till den sydöstra delen av mossen.

Vi satte bilarna utmed Slättsjövägen och vandrade sedan längs en skogsväg den knappa kilometern in till ”jaktstugan” just söder om myren. Här finns en del öppethållen gräsmark. Vi gick så ut i komplexet, oftast trädbevuxet men med öppna småområden. Vi valde ut en gränssten i ONO som vår kommande fikaplats. Den ligger vid ett stenblock uppe på en moränbacke. Här möts de tre socknarna Vittsjö, Röke och Fager-



hult, fast det var först 1952 när Värnsjö by överfördes från Röke till Fagerhults socken som denna gränssten fick sin nuvarande funktion.

Men detta var ju en myrvandring, våra steg länkades tillbaka till torvmarken. Några ganska stora besöksvärda ”myröar” finns på Stensmyr, men dess ligger framförallt i höjd med Stensgyl och norrut. Och belägna på Hässleholmsdelen.

På Stensmyr har nog alltid funnits en orrstam, vars orrlekar varit belägna på öppna delar nära den vackra gylen. Detta orrinventeringsår kunde bara en spelande tupp inräknas, trots ett flertal besök. Dock sågs också en höna vid ett tillfälle. Tjädern har också haft en stark position i dessa trakter, troligen mest på den östra sidan och på Vejsulta myrområde. Även i detta fall tycks tillbakagången vara dramatisk, om man ser den över tid!

Under denna exkursionsvandring kunde vi varken se spillning eller någon obs i realtid någon av våra skogshöns! Däremot hördes och sågs tofsmes (fikaplatsen vid gränsstenen), svartmes, blåmes, talgoxe, trädkrypare, gråsiska, domherre... Korp ropade till några gånger, nötskrikor, en glada seglade förbi och visst måste det ha varit en duvhökshane som ganska stillsamt drog sig söderut.

Växtvärldens begivenheter då? Tranbärsblad, tuvullstuvor (Eva hittade strån som tidigt börjat växa, svälla), vitmossmattor och renlavar.

Exkursionen avslutades med ett stopp vid Osbäckens utlopp i Värnsjön. Fyra stor-skrakar, grågäss - men ingen havsörn kunde ses denna gång!

Janne Johansson

Örjan Fritz och örkelljunganaturen – lördagen den 14 april

I ett härligt vårväder genomfördes denna dag en exkursion till Lönnsjöholm, till en omväxlande, naturrik skog öster om Långalts myr. Ekologen och naturinventeraren Örjan Fritz har nyligen granskat Örkelljunganaturen och resultatet har blivit en uppdaterad, delvis förnyad Naturvårdsplan för kommunen. Rapporten kallas denna gång för *Naturvårdsprogram för Örkelljunga kommun*.

Nio vetgiriga naturvänner infann sig till evenemanget, lyssnade, betittade, ställde frågor och sög till sig av Örjans initierade berättande. Vandrigen i dessa Lönnsjöholmsskogar pågick under mer än tre timmar.

Lågor, högstubbar och senväxande bokar var det som våra ögon mest påtagligt kom att granska. I denna typ av skog fanns och finns mycket att titta på. Örjan hade under sin inventering av området något år tidigare gjort ”nedslag” både här och där och kunde därför nu visa exkursionsdeltagarna på hur mossarter som fällmossa, klippfrullania, grov fjädermossa och långflikmossa ser ut. Men i nästa minut var det istället lavar som bokkantlav, bokvårtlav, lunglav, orangepudrad klotterlav och vedlavklubba som hamnade under lupp! Örjan hittade även tillbaka till den granlåga där han tidigare kunnat notera den ganska sällsynta brandticken. Fast den sistnämnda var nu under tidig vår bara representerad av ett ihopsjunknat ”fjolårsliv”.



Örjan har i sin utredning slagit fast att detta storområde, inbegripandes Långalts myr och dess intressanta kantskogar, enligt hans bedömning, utgör det mest bevarandevärda naturområdet i hela Örskelljunga kommun.

Under alla förhållanden njöt Örjans nio medvandrarare i fulla drag av den härliga förmiddagen och av den frikostiga undervisning som serverades. Tack för detta! Roligt var också att några halländska botanister hade anslutit.

Janne Johansson



Grov och platt fjädermossa



Havstulpanlav



Foton: Perry Vigelsbo



Fågelskådningens dag – lördagen den 5 maj

Det var sju personer som hade samlats på Nettos parkering denna tidiga morgon. Nämligen Gunhild Lindhe, Lena Lindström, Margareta Lönn, Jonny Lindström, Björn Herrlund, Janne Johansson och undertecknad. Första stoppet var Sandön, där kunde vi bekanta oss med några av de första sångarna som var på gång nämligen, rörsångare, ärtsångare, och törnsångare. Ute vid stränderna och i vattnet kunde vi spana in några gravänder, rödbena, fisktärnor, några andra tärnarter kunde vi inte notera. Överlag var det inte så mycket med vadare som rastade på ständerna.

Vi måste bara också göra en koll vid Rönnen. Där var det en gök som gol och visad sig när den flög över. Även ängsbiplärka, gransångare, hämpling. I Lilla viken uppenbarade sig en liten snäppa, men vad var nu detta för en? Snäppor är svåra att artbestämma, allra helst när de springer och födosöker på stränderna. Flyger de kan man få en del hjälp av vingbandsteckning och kanske något läte. Vi som kommer inifrån landet och inte har kusten inpå, har väl inte så mycket erfarenhet att vi direkt kan se vad det är. Nåväl, fågelboken kom till hjälp och det dividerades mellan mosnäppa och småsnäppa, till sist kom vi fram till mosnäppa. Då var det färgen på benen som fällde avgörandet. Det kan nämnas att helt hundra på mosnäppa var vi nog inte alla, men det blev i allfall en god o bra diskussion och att artbestämma inte är lätt alla gånger.

Från Rönnen körde vi ner till dammarna vid Hasslarps nedlagda sockerbruk där man gjort fina skådarplatser så man kan se över dammarna och de intilliggande ängarna. Vi fick höra årets första näktergal som sjöng från ett videsnår. I övrigt, sävsparv, gransångare, svarthätta, kärrsångare, backsvala. Ute i vattnet fanns det vigg, gråhakedopping och en hel del andra änder. En brun kärnhökshane flög graciöst över området. Efter detta var det en nöjd skara som vände hemåt Örskelljunga i det vår fina vädret.

Kurt Arne Johansson





Vinterns och vårens fågelobsar

(16/11-15/4)

Hösten kännetecknades av mycken blöta och det vädret varade ända in på det nya året. I stort sett hela januari var det mildt. Men vintern skulle dock komma och sjöarna gick sen inte upp förrän en vecka in i april och några centimeter nysnö föll också de allra första dagarna i nämnda månad. Vissa vintrar har vi knappt någon is alls på sjöarna, medan det som nämnts i år låg is in i april och det blev en vår som de som följde på 70-talets ”riktiga” vintrar. Islossning med allt större vakar betyder för det mesta att fler änder, svanar och gäss rastar i våra vatten. Så blev det alltså i år.

När det gäller rastlokal på våren är Hjelmjön vår bästa. Många var arterna som landade till i sjön i början av april då vakarna växte i omfång. Nämnas bör gråhakedopping, salskrake, småskrake, skedand, brunand, sjöorre, gravand, m. fl. En vinterobservation av stjärtand är sällsynt i kommunen, men på årets första dag uppehöll sig 1 ex i Abborrasjön. Lite kuriosa var den brudand som låg i övre Bruket-dammen i februari. Den är inte spontan utan får betecknas som parkrymning. Den har sin naturliga hemvist på andra sidan av Atlanten. Ovanligt är det också med rastande bläsgås i kommunen, men 1 ex uppehöll sig tillsammans med grågäss i mars i Långalt och även en individ i Flinka sjö i början på april. Även vitkindade gäss har rastat här. Det hör inte till vanligheterna. Oftast ses de bara i långa, böljande band på hög höjd.

Under perioden har det bara gjorts två observationer av tjäder, medan orren behandlas i en särskild artikel i detta nummer.

Ringtrast brukar ses som rastfågel varje år, dock inte så många individer som i år, 8-9 ex på olika lokaler, varav fyra samtidigt i Krängelbygget. Kungsfiskare har som vanligt setts vid Skogabäcken på kv. Ejdern under perioden och även vid Pinnån och i Lärkesholmssjön. Större korsnäbb är kanske tidigare lite förbisedd hos oss, men tre observationer gjordes i norra delen av kommunen. En stor flock trädlärkor rastade i Ö Flinka i mars, hela 15 ex.

Silltrut brukar mest ses under sommaren, men redan vid islossningen i april sågs 1 ex i Hjelmjön. Gråtrut, hela 50 ex, sågs förbiflygande i Grytåsa, kanske samma flock som sågs i Hjelmjön samma dag, 2 april, då räknade till 61 ex. Samma dag sträckte 73 storskarvar i två flockar över Grytåsa och Ekholm. Av kroknäbbar bör nämnas havsörn, som setts vid två tillfällen i april. Hornuggla, har lyst med sin frånvaro de senaste åren, men i år hördes en hona locka i Ö Flinka.

Ska vi avsluta denna lilla sammanfattning med en stor flock kajor, upp emot 500 ex, över Hjelmjön, på årets sista dag?



Andfåglar / hönsfåglar / lomfåglar / doppingfåglar

Kanadagås - 20 ex förbiflyg Grytåsa (SN), 12 ex Ljungaskog (BH), 8 ex Värnsjön (LP), alla 6/1. Ca 400 ex str NV Ringarp 4/3 (BH). **Vitkindad gås** - 50 ex str Svenskemyr 2/4 (KAJ), 25 ex str Hjelmjön 8/4 (SN), 40 ex str Flåssmyr 14/4 (PC). Dessutom 1 ex rastade Hjelmjön (JJ, EPe, BH). Mycket ovanligt med rastande vitkindade i kommunen. **Grågås** - Stor grupp, 55 ex Ljungaskog 18/3 (PC), 40 ex Värnsjön 5/4 (JJ). En väderflyttare som finns här tills vattendragen blir isbelagda. **Tajgasädgås** - 30 ex str Öa 18/12 (LS). **Bläsgås** - 1 ex Långalt 25/3 (JJ, EPe, KAJ). Rastade tillsammans med grågäss. Dessutom 1 ex Flinka sjö 8/4 (SN). **Knölsvan** - 4 ex Hjelmjön 21/1. Första obs. (JJ, EPe), 2 ex Värnsjön 4/2 (PC), 1 ex förbiflyg Ekorrstigen Öa 19/3 (BH). **Mindre sångsvan** - 8 ex



Storskrakar. Foto: Patric Carlsson

Värnsjön 10/12 (SN). **Sångsvan** - 70 ex Hjelmjön 4/4 (JJ), 78 ex Hjelmjön 5/4 (LP). Rastar hos oss så länge det finns större öppna vattendrag, men drog söderöver vid isläggningen i februari. **Gravand** - 3 ex Hjelmjön 4/4 (JJ, PC, EPe, m. fl.). **Skedand** - 2 ex Hjelmjön 5/4 (JJ, EPe). Första obs. **Bläsand** - 8 ex Hjelmjön 4/4 (JJ, BH). Första obs. 20 ex Hjelmjön 5/4 (LP). **Gräsand** - Efter isläggningen samlades gräsänderna i vakarna, 115 ex 22/2, 2/3 Lillsjön Lärkesholm (BH), 68 ex övre Bruketdammen 21/2 (PC). **Brudand** - 1 ex hona, övre Bruketdammen 21-24/2 (PC, LP, m. fl.). En ej spontan obs, fågeln säkert en parkrymning. Förekommer i vilt tillstånd i Nordamerika. Sedd i övre Bruket-dammen in i april. **Stjärtand** - 1 ex Abborrasjön 1/1 (SN, PC). Efter vinter och is: 2 ex Hjelmjön 8/4 (JJ, EPe, SN, m. fl.). **Kricka** - Åter 2/4, 4 ex Hjelmjön (LP). Första obs. 34 ex Hjelmjön 5/4 (BH). **Brunand** - 2 ex Värnsjön 20/11 (LP). Vårobsar: 1 ex Värnsjön 8/4 (JJ), 4 ex Hjelmjön 15/4 (EPE, BH, KAJ, m. fl.). **Vigg** - 20 ex 20/11 (BH), 3 ex 28/1 (BH), 13 ex 4/2 (PC), båda från Värnsjön. Efter vintern: 13 ex Värnsjön 7/4 (BH, KAJ, SN). Ett flertal obsar med enstaka eller små grupper finns också. **Ejder** - 1 ex 6/4 (LP), 21 ex 15/4 (BH, JJ, EPe), Hjelmjön, 15 ex Värnsjön 15/4 (BH, SN), 24 ex Lärkesholmssjön



15/4 (SN). **Sjööorre** - Hörd på nattsträck 4/4 (BH). Första obs. Rastande: 11 ex Hjelmjön 15/4 (JJ, BH, SN m. fl.). **Knipa** - 13 ex Vårsjön 6/1 (LP), 40 ex Hjelmjön 4/4 (JJ), 25 ex Vårsjön 7/4 (KAJ). **Salskrake** - 1 ex hane Vårsjön 28/1 (BH). Efter islossningen i april: 7 ex Hjelmjön 4/4 (JJ, PC, m. fl.), 3 ex Vårsjön 8/4 (JJ). **Storskrake** - 20 ex 20/11 (BH), 16 ex 3/12 (BH), 2 ex 6/1 (LP), 21 ex 28/1 (BH), 16 ex 30/1 (KAJ), alla Vårsjön. Efter att isen börjat gå upp: 70 ex Hjelmjön 4/4 (JJ). **Småskrake** - 1 ex Hjelmjön 6/4 (LP), 3 ex Hjelmjön 15/4 (BH, SN). **Tjäder** - 1 ex höna Bosjöholm 4/1 (PC), 1 ex tupp Smedhult 17/12 (ML). **Orre** - Inventeringsart. Se särskild artikel. **Storlom** - 1 ex Lärkesholmsjön 4/4 (PC). Första obs. **Gråhakedopping** - 5 ex Hjelmjön 15/4 (BH, EPe, SN, m. fl.). **Skäggdopping** - Åter 5/4, 1 ex Hjelmjön (JJ, EPe, LP). Första obs.

Pelikanfåglar / sulfåglar / hökfåglar

Gråhäger - Hela 9 ex Hjelmjön 4/4 (PC). Stod på isen uppe i Ö Spång. **Storskarv** - 55 ex str Ekholm 2/4 (SN), 28 ex str Grytåsa 2/4 (SN). **Fiskgjuse** - 1 ex Vårsjön 7/4 (SN). Första obs. 1 ex Hjelmjön 8/4 (JJ, EPe). **Duvhök** - 1 ex Stens myr 27/1 (PC, JJ, LP), 1 ex Ö Spång (AHe, BCn), 1 ex Åkatorp 3/2 (SN), 1 ex förbiflyg. V Ringarp 8/3 (BH), 1 ex Smedhult 16/3 (KAJ), 1 ex Lönnsjöholm 18/3 (PC). **Brun kärnhök** - 1 ex Långasjön 4/4 (LS). Första obs. **Havsörn** - 1 ex förbiflyg Ö Flinka 9/4 (LP), 1 ex ad Örkelljunga 15/4 (BH). **Fjällvråk** - 1 ex Långalt 29/1 (BH), 1 ex Lärkesholm 20/2 (BH), 1 ex Örkelljunga 1/4 (LP). **Ormvråk** - 11 ex Ljungaskog 2/1 (PC). Satt på den höstplöjda åkern.

Tran- och rallfåglar / vadarfåglar

Vattenrall - Åter 4/4, 1 ex Långasjön (LS). Första obs. **Rörhöna** - 1 ex Prästsjön 7/4 (PC). Första obs. **Sothöna** - 1 ex Hjelmjön 4/4 (PC). **Trana** - 4 ex Lemmeshult 13/3 (BH, JJ, KAJ, m. fl.). Första obs. Sällsynt med rastande tranor, vilket dock 38 ex gjorde i Smedhult 26/3 (PC). **Strandskata** - 2 ex Hjelmjön 27/3 (PC). Första obs. 2 ex kv. Ejdern 2/4 (KAJ), och sedan observerade på kv. Ejdern till den 15/4 (JJ, EPe). **Tofsvipa** - 1 ex Ekholm 17/3 (SN). Första obs. Största flocken, 18 ex Ljungaskog 25/3 (PC). Lokalen i Smedhult/Långaltsområdet ser ut att ha färre tofsvipor detta år. **Mindre strandpipare** - 4 ex Flåssmyr 14/4 (PC). Första obs. **Morkulla** - 1 ex Ekholm 20/1 (BH), räknas som ett övervintrande ex. Åter 2/4 (PC, JJ, BH). Första obs, men sent! **Enkelbeckasin** - 1 ex Stora Ömosse 5/4 (LP). Första obs. **Skogssnäppa** - 2 ex Stens myr (JJ), 1 ex Vårsjön (JJ, SN) 5/4. Första obs. **Skrattmås** - 1 ex Hjelmjön 25/3 (JJ, EPe). Första obs. 97 ex Hjelmjön 4/4 (BH), 91 ex Prästsjön (PC), 300 ex 9/4, 145 ex 13/4 Hjelmjön (SN). **Fiskmås** - 3 ex Öa 16/3 (PC). Första obs. **Gråtrut** - 1 ex 27/1 (BH). Första obs. 70 ex 30/3 (JJ, EPe), 61 ex 2/4 (PC), alla Hjelmjön, 50 ex förbiflyg Grytåsa 2/4 (SN). **Silltrut** - 1 ex Hjelmjön 2/4 (JJ, EPe, PC, m. fl.), 1 ex Hjelmjön 6/4 (SN).

Duvfåglar / ugglefåglar

Skogsduva - 1 ex Lönnsjöholm 17/2 (BH). Första obs. **Hornuggla** - 1 ex, hona, Ö Flinka 2/4 (JJ, EPe, PC, BH, CS).



Praktfåglar / hackspettartade fåglar / falkfåglar

Kungsfiskare - 1 ex V Ringarp Pinnån 20/11 (BH), 1 ex Lärkesholmsjön 1/1 (EPe), 1 ex Skogabäcken kv. Ejdern 16/1 (BH), 1 ex samma lokal 24/1 (TA), 1 ex Bruket/Pinnåområdet 22/2 (PC), 1 ex Skogabäcken kv. Ejdern ca 2/4 (BCa). **Mindre hackspett** - 1 ex Långasjön 7/4 (PC), 1 ex Landisbanan 7/4 (PC), 1 ex Fagerhultsmossen 13/4 (KAJ). **Tornfalk** - 1 ex Eket 23/11 (JO). Under innevarande år, 1 ex Köphultasjön 8/4 (PC), 1 ex S Össjö 10/4 (KAJ).

Tättingar



Brandkronad kungsfågel.

Foto: Patric Carlsson

Varfågel - Första höstobsen, 1 ex Esborrarp 19/11 (SN). Sedd på flera lokaler under perioden, som Jännaholm, Ekholm, ÖTockarp, Rya, Porkenahult m. fl. Alltid 1 ex, sista obsen under perioden, 1 ex Flåssmyr 7/4 (PC). **Kaja** - Stor flock, 400-500 ex Hjelmjön 31/12 (JJ, EPe). **Sidensvans** - 5 ex Jännaholm 25/11 (SN), 5 ex Öa 10/12 (PC), 1 ex Öa 23/12 (BH), 50 ex Eket 4/1 (AHa), 3 ex Öa 10/1 (gm BS), 4 ex 31/1-2/2 S Össjö (KAJ), 3 ex Orreslättsvägen Åsljunga 18/2 (SN). **Trädlärka** - 1 ex Stens myr 4/3 (JJ, EPe). Första obs. 15 ex Ö Flinka 27/3 (PC). **Sånglärka** - 8 ex Svinstorp 13/3 (BH, JJ, KAJ, LS). Första obs. 1 ex sj Flygfältet Sk. Fagerhult 7/4 (PC, SN). **Ladusvala** - Åter 13/4 (KAJ). Första obs. **Gransångare** - Åter 5/4 (LS). Första obs. **Stare** - 4 ex Ljungaskog 23/11 (LP). 20 ex Ö Flinka 17/3 (SN). Första obs. **Ringtrast** - 1 ex Skogen (BH, KAJ), 1 ex Ö Flinka (PC), 2 ex Ö Flinka (SN), alla från 8/4, 1 ex S Össjö 14/4 (KAJ), 4 ex Krängelbygget 15/4 (SN). **Björktrast** - 150 ex Ljungaskog 29/12 (BH), 200 ex Ö Flinka 2/1 (PC), 150 ex Krängelbygget 4/1 (PC), 200 ex Höjaholm 5/1 (PC), 150 ex Ljungaskog 6/1 (BH), 300 ex V Flinka 6/1 (SN). **Rödvingetrast** - 1 ex S Össjö 25/3 (JJ, EPe). Första obs. **Taltrast** - Åter 24/3 (KAJ). Första obs. **Dubbeltrast** - Åter 17/3 (SN). Första obs. **Stenskvätta** - 1 ex Flåssmyr 14/4 (PC). Första obs. 1 ex Krängelbygget 15/4 (SN). **Strömstare** - Som brukligt 2-3 ex i Bruket/Pinnåområdet. Även 1 ex i bäcken mellan Svarta/Vitasjö under perioden (KAJ). **Gråsparv** - Finns på skilda håll i kommunen, bl. a. 20 ex Harbäckshult 1-7/1 (PC), 10 ex Drakabygget 15/1 (LP), 6 ex Sk. Fagerhult 30/3 (SN). **Järnsparv** - Vinterobs: 1 ex Orreslättsvägen Åsljunga 10/12 (SN). Åter



31/3 (LP). Första obs. **Forsärsla** - 1 ex reningsverket V Ringarp 3/3 (BH). Första obs. Ett par observerat flera gånger Bruket/Pinnåområdet (PC, LP, m. fl.). **Sädesärsla** - Åter 2/4 (PC, SN). Första obs. **Ängspiålar** - 2 ex Ö Flinka 27/3 (PC). Första obs. **Trädiålar** - En mycket tidig första obs, 1 ex Flinka sjö 5/4 (LS). Detta var det andra fyndet för året i Skåne, måste godkännas av RK i Skåne. **Bergfink** - 5000 ex Ö Ringarp 8/2 (LP). Jättestock längs gamla E4:an, ovan Rusthållaregatan 17/3, 100 000 ex! (SN). **Stenknäck** - Stor flock, 70-100 ex Krångebygget 7/1 (PC, BH, KAJ), 60 ex S Össjö 3/2 (KAJ). **Gråsiska** - Stor flock, 300 ex Årröd 12/10 (MHa). **Större korsnäbb** - 4 ex S Össjö 4/2 (KAJ), 3 ex Svenskemyr 20/2 (PC), 1 ex Stensmyr 4/3 (JJ, EPe). **Steglits** - 1 ex Orreslättsvägen Åsljunga 1/12 (SN), 2 ex Ryttnästaregatan Öa 17/12 (JO), 1 ex Ljungaskog 1/1 (LP), 1 ex Öa 4/1 (TB), 1 ex Ekholm 20/1 (BH), 1 ex Ö Ringarp 4/4 (JJ). **Sävparv** - 1 ex Ö Flinka 27/3 (PC). Första obs.

Uppgiftslämnare

AHa Anders Haglund	KAJ Kurt Arne Johansson
AHe Anders Helseth	KJo Kristoffer Johansson
BCa Bo Carlström	LP Lennart Persson
BCn Bosse Carlsson	LS Leif Sigbo
BH Björn Herrlund	MHa Mona Hansson
BS Birgit Svensson	ML Mattias Lindström
EPe Eva Persson	PC Patric Carlsson
JA Jörgen Andersson	SN Seth Nilsson
JJ Janne Johansson	TA Tobias Andersson
JO John Olandersson	TB Torbjörn Brorsson

Har du något att rapportera? Gör det gärna på vår hemsida!

Alcedo vill ha hjälp av dig att samla in uppgifter om fågelobservationer inom kommunens gränser. Vi vill ha observationer av ovanliga fågelarter för vår kommun, alla arter utanför den tid de normalt förekommer i landskapet, större sträckförekomst, anmärkningsvärt stora flockar, intressanta häckningar, återfynd av ringmärkta fåglar, tidiga vårobsar, sena obsar på hösten eller observationer som du tycker är särskilt notabla. Alla rapporter arkiveras för framtida behov.

Senaste inrapportering före nästa tryckning av Alcedo: 15 aug.

Rapportera dina obsar på vår hemsida www.orkelljunganatur.se eller via Artportalen, www.artportalen.se/birds/

Björn Herrlund



Orrinventering 2018

Årets inventering omfattade hela Skåne (läs norra delarna av landskapet) var den fjärde i ordningen i vår kommun. Tidigare har vi kollat orrbeståndet åren 1998-99, 2008 och 2014. Orren är troligen en av förlorarna och anledningen är väl inte känd. Klimatförändringarna, ändrad markanvändning, ökad predation från fler presumtiva fiender. Ja, frågorna är många och en inventering av beståndet är liten början på att lära känna orrens biotopkrav ännu bättre.



Orrtupp. Foto: Patric Carlsson

Som nämdes i förra numret av Alcedo gav den första inventeringen i Örkel-ljunga minst 49 tuppar, för att vid de två följande inventeringarna visa att antalet tuppar minskat med mer än 50%. Resultaten av både den andra och tredje inventeringen i vår kommun, visade då på 23 spelande tuppar. En oerhört stor minskning och frågan som följer är naturligtvis om arten finns i ett livskraftigt bestånd här, ska vi säga om tio år?

Flåssmyr och Smörmyr var tidigare våra paradlokaler med 20 respektive 10 tuppar runt sekelskiftet. Bägge mossarna är som bekant väldigt påverkade genom torvbrytning, men det var de redan när antalet tuppar var stort. Årets resultat från dessa mossar visade på 3 respektive 1 tupp! Andra mossar med ett något så när betydande antal spelande tuppar 1998-99, var Stensmyr och Svenskemyr, båda då med fem tuppar. Den sistnämnda lokalen har siffrorna 3, 3, 3 för åren 2008, 2014 och 2018, och har alltså hållit sin numerär de tre senaste inventeringstillfällena. Den med våra mått mätt, väldiga Stensmyr, har numera bara en enda spelande tupp. Det kan verkligen tyckas konstigt. Denna myr är ju inte särskilt påverkad av torvbrytning och har dessutom stora kantområden utan någon större mänsklig bebyggelse, utan mycken skogsmark och betesmarker. Kanske finns det brister i områdena där orrkullarna ska växa upp, där kycklingarna ska finna föda under de första svåra månaderna?

Antalet lokaler som vid årets inventering hyste någon spelande orrtupp under mars till början på maj var tio, och då mellan tre respektive en tupp. Om man då också tittar tillbaka på de tre tidigare inventeringarna ser vi att ytterligare tretton lokaler har haft orrar under speltiden mars-maj, men som numera saknar spelande orrar. Onekligen ser det mer än dystert ut för orrarna, i alla fall i vår kommun. Det ska också nämnas att det under årets orrkoll också sågs sammanlagt sex orrhöron på fem lokaler.

En utförligare redovisning av årets orrrinventering kommer i nästa nummer av Alcedo. Samtidigt kommer även övriga Skånes inventeringsresultat att komma er tillgodo.

Björn Herrlund



Naturvårdspris till Kjell Karlssons minne

De första mottagarna av Örkelljungabygdens Naturs nyinrättade naturvårdspris blev *Bente och Christer Unosson i Ramnekärr*. Vi vill på detta sätt visa vår uppskattning av deras engagemang för hävden av spännande gräsmarker i det egna kulturlandskapet.

Under 20 års tid har Bente och Christer varje sensommar genomfört lieslätter på en visserligen liten, men spännande äng på sin fastighet. Denna insats har utförts i samarbete med medlemmar ur Örkelljungabygdens Natur.

Ängen kan karakteriseras som en hårdvall och floristiskt sett som en svinrotsäng; här har årligen påträffats rika förekomster av grönvita nattviol, jungfru Marie nycklar, jungfrulin, slättergubbe, darrgräs, m. fl. örter. Starka hävdinsatser har också under åren riktats mot den intilliggande, omväxlande betesmarken. I denna mark påträffas bl. a. det i våra trakter ovanliga hedfrylet.

Styrelsen för vår förening ser med stor glädje att enskilda markägare visar så pass stort intresse och engagemang i ett sammanhang som detta. Markägaren är en nyckelperson för att många av de viktiga naturvärdena ska kunna bevaras och utvecklas.

Priset delades ut på Den biologiska mångfaldens dag, den 25 maj.

Bakgrund

Örkelljungabygdens Natur vill genom instiftandet av detta naturvårdspris uppmärksamma och uppmuntra olika slags naturvårdsinsatser som gjorts och görs i Örkelljunga kommun. Personer med en äkta och stark vilja och känsla för naturen och dess betydelse i olika sammanhang ska lyftas fram.

Mottagaren av priset kan vara en enskild person som gjort betydelsefulla insatser inom naturvårdsområdet på sin egen ägda mark. Men det kan också vara en person som på olika sätt inspirerat markägare, allmänhet eller kommunala myndigheter till ett viktigt engagemang i naturvårdens tjänst.

De insatser som kan uppmärksammas i detta sammanhang kan exempelvis bestå av ett behjärtansvärt arbete för vårt tillbakaträngda och hotade kulturlandskap, men kan likaväl beröra andra viktiga biotoper och naturtyper såsom våra sjöar och vattendrag, våra kärr och mossar eller våra ännu kvarvarande "naturskogar" i kommunen.

Viktiga insatser som direkt eller indirekt gynnar bevarandet av hotade och undanträngda växt- och djurarter i dagens naturlandskap är i sig värda stor uppmärksamhet. Som bekant har vårt rationella brukande av naturen under inte minst 1900-talet ofta starkt försvårat och förvärrat många arters möjligheter till fortlevnad. Här har nutidens samhälle ett stort ansvar inför framtiden!



Örkelljungabygdens Naturs styrelse är den som enväldigt utser värdig mottagare av detta naturvårdspris. Utdelandet av detta pris kommer dock inte att ske årligen, utan endast då styrelsen finner en lämplig pristagare.

Priset har fått namnet "Naturvårdspris till Kjell Karlssons minne" för att hedra den person som redan från föreningens start 1962 välvilligt ställde sin person och mycket av sin tid till förfogande. Kjells engagemang för naturvårdens och naturupplysningens sak var levande redan när han på 1950-talet slog sig ner i Örkelljunga kommun; här kom han att verka under mer än sex decennier. Den fortfarande livaktiga naturskyddsföreningen Örkelljungabygdens Natur grundades under namnet Örkelljunga Fältbiologer och var något av Kjells skötebarn.

Kjell har också varit drivande för att på olika sätt avsätta medel till den naturvårdsfond varigenom detta naturvårdspris nu finansieras.

Styrelsen





Den lille prinsen i furuskogen

Går man på den gamla skogsvägen som leder upp mot Liamyren så får man snart höra tjattret från tofsmesen som är en av de fåglar som hörs mest markant under den annars ur fågelsynpunkt ganska tysta vinterperioden. Den är lätt att få syn på då den söker efter föda nere bland de låga furorna i kanten av mossen. Födan består främst av småfröer och en och annan insekt eller larv som den kan hitta under sitt födosök.

Tofsmes hänger gärna med de andra mesarna i det så kallat meståget som drar fram i skogen under vinterhalvåret. Men lämnar tåget när den tycker att det drar iväg från deras hemmavana furuskog.

Upe vid myren har jag en fågelmatning och den besöker tofsmesarna allt som oftast. Det som de tycker är allra bäst om på menyn är när man fått tag på talg efter slakten av julgrisen. Där kan den sitta och plocka i sig både länge och väl.



Ganska så orädd är den också. Är den lite upphetsad av att det kommer en annan fågel i närheten reser den på hjässan så att tofsen blir större och den lille mesen försöker att imponera mer på sina konkurrenter vid fågelmatningen.

Vid fågelbordet hemma på gården är det sällsynt att tofsmesen kommer på besök. Nej den är trogen sin furuskog vid myren. Under häckningsperioden så drar den sig mer tillbaka. Man hör sällan dess muntra drillande.

Boet lägger den oftast i en gammal murken stubbe där den tydligen hackar ut ingångshålet för att exakt passa storleksmässigt så ingen kan komma in och ställa till det bland ägg eller ungar. Troligen lägger tofsmesen mer än en kull under året.

Vår tofsmes har tydligen en nära släkting i Himalaya och östra Kina. Så alla fågel- och naturintresserade – ut och bekanta er med den lille furuprinsen, tofsmesen.

Text och foto: Kurt Arne Johansson



Sångtrasten och kramsfulen

Våra förfäder levde närmre naturen. Det var kanske ett hårt liv, allt som oftast. Nog var de ”du” med både vipa och spov, med ängsknarren och trasten i tallens eller granens topp. Säkert var de ”du” med sina hemmafåglar, fast de kunde kanske aldrig bokstave- ra sig fram till den numera vanligaste av dem alla, lövsångaren.



Taltrasten sjunger gärna i lövverket. Foto: Patric Carlsson

Sällsynta rariteter kunde på den tiden ostört utföra sina häckningsbestyr eller obemärkt passera förbi utan närmanden från kikarförsedda nutidsatleter. Kännarna av fågelvärlden var räknade på ena handens fingrar. Pehr Osbeck i 1700-talets södra Halland hade mest öga för kärlväxter och insekter, men beskriver ändå bortåt 130-talet fåglar från detta sitt landskap. Troligen var det först med Sven Nilssons uppdykande i 1800-talets Skåne som fåglarna alltmer kom att ta sig plats.

Stängsling i Ringarp 2018

En dag vid betesmarkerna nära motorvägen, stängslingsarbete! Ibland kommer två tranor och spanar av, ibland två grågäss. På förmiddagen sträcker vitkindade gäss mot norr i två olikformade flockar, ca 80 + 100 st. Buskskvätta sjunger så smått, liksom



någon törnsångare. Trädpiplärkor flyger däremot mot skyn, dalar mot marken. En enkelbeckasin i blötan. I den igenväxande dammen kryckar en kricka. Gräsandspar.

Men mest markant är sången från en idog, flitig taltrast. Vilken sångare!! Starka härmningar av skogssnäppa, strandskata, ja, även drillsnäppa. Var har han lärt sig allt?

I gräsmarken, där numera mossan växt sig stark, blommar på många håll ängsbräsmor i stort antal; till glädje för aurorafjärilar. Maskrosor. Knippfryle i massor. I en skogskant vimsar en nagelspinnare fram.

Nu kan snart betesdjuren släppas ut!

Taltrasten runt i kring dig!

Studerar man uppgifter från de senaste 20 åren om taltrastens återkomst till våra trakter under våren, finner man att den i genomsnitt tycks uppenbara sig kring den 20 mars. En tidig vårfågel med andra ord! Stark och med energi, så kan man kanske karakterisera fågelns sånginsatser. Genast efter sin återkomst till sina häckningsmarker kan arten höras mest när som på dagen. Men snart blir ett av dess signum att dess sång framförallt hör hemma i den tidiga gryningens och den sena skymningens magiska timmar.

Man kan aldrig med entydighet hävda att en viss fågelart är den som startar vårens eller försommarens morgonkonsert. Det finns ju på sina håll nattsångare som istället har mörkret som sin favorittid för framförandet av sina sångartalanger. Kanske är det näktergalen, kanske kärrensångaren, eller gräshoppsångaren. Det finns många fler. Buskskvättan kan knastra, gnistra, flöjta både när ljuset lyser med sin frånvaro eller sin närvaro. Men en fågel som i våra skogstrakter är pålitligt tidig med sin första drill, redan innan första gryningen, är den eleganta rödstjärten. En art som det för övrigt gått klart bra för under 2000-talet.

Dock! Är det ändå inte rödhakens porlande, lättsamma stämma, koltrastens mäktiga, flöjtande och... ja, vad ska man säga, taltrastens överlägsna, käckta, självklara... som vi brukar förknippa med just den tidigaste gryningstimmen! Och samma tre sångare brukar för den delen också avsluta kvällen, skymningen med sina välkomponerade sångstrofer.

Rosenberg och Sångtrasten

För oss som växt upp till fågelskådare under Kjell Karlssons överseende på 1960- och 70-talet blev Erik Rosenbergs ”Fåglar i Sverige”, tryckt 1953, en älskad bok att konsultera hemma på kammaren. Rosenbergs sätt att beskriva och levandegöra de olika fågelarterna är väl fortfarande i särklass. Här återges ett längre citat:

”Taltrasten (Sångtrasten) är ”folkets sångfågel” framför alla andra och allmänt känd av allmogen, när han sitter i en grantopp och låter höra sina musikaliska fantasier. Men vid andra tillfällen undgår han lätt uppmärksamheten, han är rätt skygg och tillbaka- dragen och alla som känna hans sång torde inte ha så noga reda på hans utseende...



Sångtrasten och kramsfulen

Våra förfäder levde närmre naturen. Det var kanske ett hårt liv, allt som oftast. Nog var de ”du” med både vipa och spov, med ängsknarren och trasten i tallens eller granens topp. Säkert var de ”du” med sina hemmafåglar, fast de kunde kanske aldrig bokstave-
ra sig fram till den numera vanligaste av dem alla, lövsångaren.



Taltrasten sjunger gärna i lövverket. Foto: Patric Carlsson

Sällsynta rariteter kunde på den tiden ostört utföra sina häckningsbestyr eller obemärkt passera förbi utan närmanden från kikarförsedda nutidsatleter. Kännarna av fågelvärlden var räknade på ena handens fingrar. Pehr Osbeck i 1700-talets södra Halland hade mest öga för kärlväxter och insekter, men beskriver ändå bortåt 130-talet fåglar från detta sitt landskap. Troligen var det först med Sven Nilssons uppdykande i 1800-talets Skåne som fåglarna alltmer kom att ta sig plats.

Stängsling i Ringarp 2018

En dag vid betesmarkerna nära motorvägen, stängslingsarbete! Ibland kommer två tranor och spanar av, ibland två grågäss. På förmiddagen sträcker vitkindade gäss mot norr i två olikformade flockar, ca 80 + 100 st. Buskskvätta sjunger så smått, liksom



någon törnsångare. Trädpiplärkor flyger däremot mot skyn, dalar mot marken. En enkelbeckasin i blötan. I den igenväxande dammen kryckar en kricka. Gräsandspar.

Men mest markant är sången från en idog, flitig taltrast. Vilken sångare!! Starka härmningar av skogssnäppa, strandskata, ja, även drillsnäppa. Var har han lärt sig allt?

I gräsmarken, där numera mossan växt sig stark, blommar på många håll ängsbräsmor i stort antal; till glädje för aurorafjärilar. Maskrosor. Knippfryle i massor. I en skogskant vimsar en nagelspinnare fram.

Nu kan snart betesdjuren släppas ut!

Taltrasten runt i kring dig!

Studerar man uppgifter från de senaste 20 åren om taltrastens återkomst till våra trakter under våren, finner man att den i genomsnitt tycks uppenbara sig kring den 20 mars. En tidig vårfågel med andra ord! Stark och med energi, så kan man kanske karakterisera fågelns sånginsatser. Genast efter sin återkomst till sina häckningsmarker kan arten höras mest när som på dagen. Men snart blir ett av dess signum att dess sång framförallt hör hemma i den tidiga gryningens och den sena skymningens magiska timmar.

Man kan aldrig med entydighet hävda att en viss fågelart är den som startar vårens eller försommarens morgonkonsert. Det finns ju på sina håll nattsångare som istället har mörkret som sin favorittid för framförandet av sina sångartalanger. Kanske är det näktergalen, kanske kärrensångaren, eller gräshoppsångaren. Det finns många fler. Buskskvättan kan knastra, gnistra, flöjta både när ljuset lyser med sin frånvaro eller sin närvaro. Men en fågel som i våra skogstrakter är pålitligt tidig med sin första drill, redan innan första gryningen, är den eleganta rödstjärten. En art som det för övrigt gått klart bra för under 2000-talet.

Dock! Är det ändå inte rödhakens porlande, lättsamma stämma, koltrastens mäktiga, flöjtande och... ja, vad ska man säga, taltrastens överlägsna, käckta, självklara... som vi brukar förknippa med just den tidigaste gryningstimmen! Och samma tre sångare brukar för den delen också avsluta kvällen, skymningen med sina välkomponerade sångstrofer.

Rosenberg och Sångtrasten

För oss som växt upp till fågelskådare under Kjell Karlssons överseende på 1960- och 70-talet blev Erik Rosenbergs ”Fåglar i Sverige”, tryckt 1953, en älskad bok att konsultera hemma på kammaren. Rosenbergs sätt att beskriva och levandegöra de olika fågelarterna är väl fortfarande i särklass. Här återges ett längre citat:

”Taltrasten (Sångtrasten) är ”folkets sångfågel” framför alla andra och allmänt känd av allmogen, när han sitter i en grantopp och låter höra sina musikaliska fantasier. Men vid andra tillfällen undgår han lätt uppmärksamheten, han är rätt skygg och tillbaka-
dragen och alla som känna hans sång torde inte ha så noga reda på hans utseende...



Taltrastens sång utmärker sig genom sin styrka, käckhet och sina rena flöjttoner, den består genomgående av korta, taktfasta motiv som repeteras flera gånger och följas av en paus på ett par sekunder. ... Variationerna äro oändliga och styva taltrastar kunna ha dussintals motiv, vilka med en smula fantasi lätt låta sig omtolkas till mänskligt språk. De inlagda härmningarna äro mestadels hämtade från traktens vadarefåglar, men man får ej bli förvånad om t.ex. en taltrast mitt inne i Lapplands urskogar stämmer upp strandskatans kubik.”

Fågelvärldens Bellman

I sin läsvärda bok ”Fågeln i folktron” (1978) skriver författaren och etnologen Carl-Herman Tillhagen bland annat detta: *Taltrasten är vår fågelvärlds Bellman, full av*



Taltrasten i lyssnartagen. Foto: Perry Vigelsbo

sång, dikt och bohemi, alltid upplagd för ett gott skämt, knepig, vitsig, påhittig och retsam. Så återspeglar i varje fall folkdikten och folktron hans kynne, märkligt nog med tanke på taltrastens i verkligheten ganska tillbakadragna natur.

Taltrasten är bland allmogen känd under många namn. Bortsett från det mer officiella sångtrast kallas han talprost (Västergötland och Värmland), taltättling (Hälsingland), nattvaka, vaka (Värmland, Hälsingland), klåddra (Småland, Sörmland), klåddra (Öland), gråklara (Blekinge), klera, klåra, klöddra (Östergötland) m m. I Sv. Finland kallas den bl a aftonfågel, mångmålasparv, oxkörare m m.

Taltrastens förmåga att ”tala” är berömd. Han har nio tungomål, säger man i Svenska Finland, och de tungomålen använder den mot alla och envar på ett skojfriskt och utmanande sätt. Han har spelat rollen av den elake tidningskåsören och



samhällskritikern långt innan tidningarna fann på att anställa en dylik vid sina redaktioner; en fågelvärldens Gossen Ruda som varit orsak till mycket befriande skratt runt om i bygderna.

Från Lars-Åke Janzons och Staffan Ullströms läsvärda bok ”Om fåglar i Sverige” (2015), plockar jag ut följande avsnitt: *Taltrast har haft många dialektala namn som sångtrast (vilket den hette en bra bit in på 1900-talet), vårtrast, vårens budbärare, nattvaka, grantolk, talprost, speltrast, måltrast, gäddtrast, nordisk näktergal, fjällstare, taltättning, vaka, kramsfågel och klåddra.*

Jakt och fångst på 1800-talet

Utanför Landskrona föddes 1787 Sven Nilsson. Han blev känd på flera sätt och var duktig inom arkeologi, men framförallt ihågkommen som ”naturalhistoriker” och lär ibland kallas den svenska ornitologins fader. Han kom att utge ett samlingsverk med titeln ”Skandinaviska fauna”, vari skriften ”Fogelarna” kom ut i flera upplagor. Tredje upplagan från 1858 har tryckts om i faksimile.

Tänkte här återge lite kuriosatext som handlar om just Sångtrasten. Jakt och fångst av matnyttigheter omfattade på den tiden sannerligen inte bara klövvilt och vildsvin, dessa fanns ju knappt i landet på 1800-talet. Istället kunde många av våra fåglar uppvakts i illasinnat syfte. Sven Nilsson skrev i sin fågelfauna ner hur detta kunde gå till.

Taltrasten kallas alltså i hans bok för Sångtrast. Så här skriver han i avsnittet *Jagt och fångst: Äfven denna trastart är svår att skjuta, och sällan får man skjuta mer än en i skottet; men om hösten fångar honom i mängd i donor med rönnbär, och isynnerhet för denna fogel utsätter man i vissa trakter i Skåne ett stort antal snaror...*

... Den första kramsfogelart, som om hösten faller i donorna, och som här fångas i största mängd (Luggude härad), är sångtrasten, hvarföre denna af fogelfångaren företrädesvis kallas kramsfogel. Jemte honom fastnar ofta rödhake-sångaren och några mes-arter, samt derefter en och annan koltrast (solsvärta). Sednare infinner sig rödvingen; men hvarje år sparsammare än sångtrasten. Jemte honom får man vanligen domherrar, och då nattfrostent tilltager, falla björkdrosslar i mängd, samt jemte dem sidensvansar, hvarmed fogelfångsten för året slutas.

Janne Johansson

Meddela adressändring!

För att säkerställa att Du får Alcedo utan dröjsmål, ber vi dig meddela adressändring om du flyttar. Du kan enklast meddela per e-post till: leif.sigbo@telia.com eller per tel. till 0435-522.32.



Jordbruksfåglaerna i fokus

Under flertalet decennier har vi naturintresserade uppmärksammat de skiftande svängningar som olika fågelarter i jordbrukslandskapet genomgått. För att fördjupa oss i ämnet hade vi lyckan att Petter Haldén, agronom och biolog från Hushållningssällskapet i Uppsala, kunde vika sin tid för ett besök söderöver. Hela 18 personer deltog den 13 mars i en jordbruksfågelträff här i Örkelljunga.

Deltagarna fördelade sig i runda tal så att hälften var aktiva eller halvaktiva bönder och den andra hälften aktiva naturvårdare. Även två lokalpolitiker närvarade och passade på tillfället att förkovra sig i ett viktigt ämne. På morgonen höll Petter i en teoridel i en av Strandhems lokaler, varefter vi följde upp med ett par fältbesök ute i senvinterns kulturlandskap.

Under ett flertal decennier har våra av tradition typiska jordbruksfåglar hamnat i skymundan. Man kan nämna att arter som storspov, tofsvipa, stenskvätta och sånglärka alltmer minskat eller till och med försvunnit från vår skogsbygds kulturmarker. Förra året försökte vi i Örkelljungabygdens Natur att inventera både tofsvipe- och stenskvättebeståndet i kommunen. Och visst blev resultatet av alla fältbesöken förväntat låga. Storspoven är en annan än mer försvinnande fågelart, en art som vi knappast kunnat konstatera som häckfågel under innevarande sekel.

Petter Haldén från Uppsala

På genomgången inomhus berättade Petter att i stort sett tycks de flesta av jordbruksfåglaerna visa på stadigt minskande populationer! Välkända arter som sånglärka, storspov och tofsvipa måste räknas till denna kategori. Däremot har några andra, stora arter som grågås och trana, på många håll kunnat visa upp starkt ökande siffror sen flera årtionden tillbaka.

En av anledningarna till att vissa arter gått starkt tillbaka är säkert jordbrukets förändrade metoder. Inte minst kan den numera utbredda vanan av att ta mycket tidiga vallskördar få förödande konsekvenser för just jordbrukslandskapets markhäckande fåglar. ”Storspoven är”, påpekade Petter Haldén, ”en av de arter som missgynnats mest av den alltmer tidigarelagda vallslåttern”.

Flera av jordbruksfåglaerna är föremål för forskarnas studier, inte minst stenskvätten och sånglärkan. Den säregna, upplevelsestarka tofsvipan likaså. Den sistnämnda hör nog till de av arterna som drar till sig mest uppmärksamhet. När den försvinner helt märks det!

Utedelen av vår halvdag var väl inte så vårlik som vi hoppats på, men nog hade vi turen att skrämna upp åtta nykomna sånglärkor när vi gästade Svinstorp kulturmark.



Fikat intogs sen i Lemmeshult, på tofsvipelokalen där. Här var det fyra majestätiska tranor som visade sig i dimman.

Örkelljunga kommun och dess Naturvårdsgrupp ställde upp och finansierade dagen.

Fortsatt intresse för fåglarnas väl och ve?

Det kändes, efter Petter Haldén-dagen, lite fattigt att bara klippa av tankarna om hur våra spovar, vipor, skvättor, svalor och lärkor har det i en smått marginaliserad och kanske olönsam del av skogsbygden i norra Skåne. Det var därför roligt att



konstatera att flertalet av de lantbrukare som var med på halvdagen även ville delta på några fortsättningsträffar under april och maj.

Tre kvällar anordnades vandringar runt i deltagarnas hemmarker. Den 19 april besöktes Värsjö by, den 8 maj gjorde vi stopp i Långalt, Smedhult och Sönder-Össjö och till sist avslutade vi den 31 maj med Lemmeshult och Svinstorp. I Värsjö visade sig 30-talet grågäss på vallarna, ett 10-tal starar var flitiga. Och från sjön ropade storlommen.

Fyra sånglärkor hade till synes stannat i Sönder-Össjöes gräsmarker och i en kant upptäcktes två stenskvättor. Åren som gått har flera vipor gjort häckningsförsök i Smedhult/Långalt, men inte så detta år. Spännande var istället den mindre tofsvipekolonin i Lemmeshult, här finns goda chanser till förnygring. I Svinstorp såg vi både stenskvätta och mjölkkor.

Intresset från flertalet brukare kan kanske leda till att ett långsiktigare, mer genomtänkt projekt kan startas upp. Sonderingar får göras. Ett LONA-projekt ”i vipans tecken”. Varför inte?

Text: Janne Johansson Foto: Perry Vigelso



Kungstrollslända, *Cordulegaster boltonii*

Maj 2018 kommer att gå till historien som den varmaste majmånaden som någonsin uppmätts. De höga temperaturerna medföljde att många trollsländor kom i förvandling ovanligt tidigt och för minst en handfull arter sattes det nya fenologirekord. Den 24 maj, i samband med en liten geologiexcursion med mina elever i geografi, noterade jag en hane av kungstrollslända jaga i en skogslänta mellan Ekholm och Ringåsen. Individerna var inte nyförvandlade, utan minst en dag gammal. Det finns några fynd i artportalen som är av tidigare datum, men de bör rimligen handla om larver och inte flygande sländor.

Kungstrollsländan tävlar med blå kejsartrollslända och vassmosaikslända om att vara vår största trollsländeart. Arten har ett stort utbredningsområde i Europa, men har på många platser gått kraftigt tillbaka. Larverna utvecklas i bäckar och åar med klart vatten och har en larvtid på flera år. I våra trakter är kungstrollsländan allmän och i samband med den skånska atlasinventeringen noterades den i Pinnån, Stensån, Lilla Stensån och i Harbäcken, men den förekommer högst troligt vid de flesta rinnande vattendrag i kommunen.

Text och foto: *Patric Carlsson*



Nyförvandlad individ med ännu glänsande vingar



Stensåns övre delar ska inventeras!

Vem har inte fångslats av kulturlandskapet uppe i Krängelbygget, med sina vackra vattenspeglar i form av Svarta sjö, Vita sjö och Gårdsjön. Strax söderut stöter man istället på Bosjön, Långasjön, Hultasjön och Krokasjön. Dessa utgör en annan gren av de vattendrag som förenas i och genom utloppen i Vemmentorpasjön. Sjösänkningar i första hälften av 1900-talet har dock starkt förvanskats flera av de ingående småsjöarna.



Ovannämnda sjöar har det gemensamt att de ingår i Stensåns vattensystem och att de utgör de viktigaste upprinningsområdena för detsamma. Dessutom kan man ju tillägga att alla dessa sjöar ligger i Örkelljunga kommun.

Stensåns vattenråd

”Stensåns vattenråd bildades som en intresseförening enligt EU:s vattendirektiv år 2008 och ombildades 2014 till en ideell förening med status som juridisk person med både yttrande- och yrkanderätt.

Vattenrådet skall verka för en hållbar förvaltning av vattenresurserna i enlighet med direktivet och samordna intressena vad gäller alla vattenfrågor - alltifrån hav,

grundvatten, sjöar och vattendrag - allt från Stensån som mynnar ut i Laholmsbukten i Kattegatt, ner till minsta bäck och dike.”

Ovanstående kursiverade stycken utgörs citat hämtade från den hemsida som Stensåns vattenråd håller sig med. Det är denna nu tioåriga förening som tagit initiativ till att inventera de övre delarna av Stora och Lilla Stensån med avseende på vattendragens bottensubstrat och även i någon mån dess djur- och växtliv. Även de många småbäckar som ansluter till huvudfåran ska följas och dokumenteras. Medel att finansiera arbetet har man fått genom länsstyrelsens försorg, men även vattenrådet själv har fått bidra med egna medel.

Det är förresten detta vattenråd som agerat och tagit krafttag för att bekämpa den vackra, men invasivt förrädiska vattenväxten sjögull i Vita sjö. I det projektet har både länsstyrelse och kommun ställt upp med finansiering, men det stora jobbet har gjorts av den ideellt arbetande befolkningen i närområdet.

Undersökningar av Pinnån - jämförelsevis

Förvaltningen av ett vattendrag för givetvis med sig att tillförlitlig kunskap kan behöva inhämtas, att nya inventeringar måste göras när bristerna är alltför uppenbara. Stensån är i vår del av vattensystemet ett ganska litet vattendrag, men är trots det en av de större åar som rinner fram genom Örkelljunga kommun. Störst i detta sammanhang är Pinnån som sträcker sig från trakterna av Skånes Fagerhult ner och förbi kommungränsen mot Klippan, nära Stidsvig.

Hjälmsjöns-/Pinnåns fiskevårdsområdesförening har för några decennier sen initierat olika undersökningar, varvid en översiktlig kartering av själva vattenbiotopen utfördes från Spinnerietområdet (nedströms Åsljungasjön) ner till vattendragets sammanflöde med Rönneå nedanför Källna. Vandringshinder för fiskens vandringar kartlades samtidigt och därefter upprättades en fiskevårdsplan för den undersökta sträckan. I planen skissades förslag på framförallt fiskeförbättrande åtgärder.



Utterspillning på en sten under bron

Arbetet i och vid Pinnån har huvudsakligen utförts av Anders Eklöv, Håstad mölla, Lund. Prov-

fisken med hjälp av s. k. elfiske kom också att genomföras i sammanhanget. Under ett par år kom restaureringsarbeten att göras i form av utläggning av större sten och lekgrus. Detta gjordes dels vid Flinkabäckens utlopp, i en nygrävd del av Pinnån (gränsande till Möllers skog), dels i några sträckor i höjd med Ekholm och Västra Ringarp. Flera uppföljande elfisken har därefter kommit till stånd.



För att få bättre kunskap om Pinnåns vattenkemi över längre tid har separata undersökningar av åns bottenfauna också genomförts på flera olika lokaler. Det är Ekologgruppen i Landskrona som utfört dessa och för några av lokalerna finns det också data från flera provtagningsår. Faunans sammansättning berättar mycket om åns liv genom åren.

Entusiasten Per Ingvarsson

Lars Schale (tv) representerar Stensåns vattenråd. Per Ingvarsson (nedan)



När nu Stensåns vattenråd lyckades få ihop medel för en inventering av den övre, mer okända delen av Stensån, gällde det att också hitta en lämplig och kunnig person för att göra själva jobbet. Lotten kom att falla på vattenvårdsingenjören och vattenekologen Per Ingvarsson, en brinnande fiskentusiast, som även har öga för musslor, utterspillningar och förrymda växter på spridning.

Tillsammans med Perry Vigelsbo och Lars Schale sammanstrålade vi en dag med Per längs Lilla Stensåns förgrening upp mot Boalt. Ute på de öppna gräsmarkerna rann här det rätlinjigt kultiverade vattendraget, vilket har sina källor än längre österut, bort mot Långalts bys utmarker nära Hallandsgränsen.

Per berättade att intresset för Stensån som vattendrag inte minst beror på att det i denna å faktiskt finns kvar en mer ursprunglig, opåverkad lax- och öringstam. Till



skillnad från förhållandena i de större, än mer välkända vattendragen Lagan, Nissan, Åtran...

Förekomsten av vandringshinder har dock sen lång tid påverkat den vandrande fiskens möjligheter att nå Stensåns övre delar, dess källområden, att nå fram till nya, möjliga lek- och yngelplatser högre upp i vattensystemet. Strax uppströms Sjöaltesjön har under lång tid gamla dämmen funnits vid Dalsmöllan, Drakabygget och vid Vemmentorpasjön finns vid utloppet från sjön en gjuten fördämning för att hålla uppe sjöns vattenstånd. Detta som exempel på definitiva vandringshinder för fisken i Stensån.

Hur ser ett bra vattendrag ut?

Vad kommer nu Per att koncentrera sig på under sin inventering? Vi har tidigare nämnt att vattendragets bottensubstrat är av högsta vikt. Är den nuvarande åfåran bara som en rensad kanal, där mest alla stenar och stenblock grävts bort? En annan viktig miljöfaktor för fisk och annat vattenliv är huruvida det finns träd som kantar vattendraget. Speciellt alen har i sammanhanget en nyckelroll. Klibbalens löv är som bekant livsviktiga för livet i många slags vatten, den är nästan oundgänglig som födotillgång och som en del av kretsloppet.

I samband med 1900-talets behov av mer åkermark och rikare tillgång på mat till både folk och få kom ju många vattendrag att fördjupas och rätas. Per har säkert åsikter om hur man i någon mån kan förbättra dessa kanalliknande diken. Kanske kan man till och med återmeandra vissa sträckor.

Förekomsten av grus och sten i olika storlek är alltså element som ger vattendrag liv, inte minst i form av vandrande fisk. Riktigt var denna inventering kan landa är nog i dagsläget osäkert, men i takt med att fiske- och naturvårdande tankegångar vinner terräng, finns det kanske en ökad chans att dagens markägare och jordbrukare tar till sig en del av resultaten.

Vid vår Boaltvandring berättade Per att han hitintills inte sett så mycket med musslor i Lilla Stensåns vatten. Det är i den grenen han börjat sin inventering. Vattnet är tyvärr väldigt brunfärgat, vilket också försvårar själva upptäckten av musslor.

Men däremot kunde Per inte hålla tillbaka sin glädje över att han mest lite varstans hade hittat utterspillning vid Lilla Stensån. Vi fick följa med ner till en vacker liten välvd stenbro och där på stenblock i genomgången fanns mycket rikligt med just utterspillning. Den doftar, luktar nästan som av hö, kanske som av viol. Inte alls så frän som minkens spillning! Vad uttern käkat? Jo, det var nog till stor del signalkräfter! De är enligt Per vanliga i denna del av ån.

Janne Johansson

Fladdermöss

De flygande däggdjuren

Ett av de största hoten mot boskapen stod maran för, ett övernaturligt väsen som nattetid antogs ta sig in i stall och ladugårdar... I kampen mot maran, bjäran och



Flygande fladdermus. Foto: Jens Rydell

annat ont som ville åt husdjuren fanns många metoder. Ett sätt var att hänga upp något ontavvänjande som ett lieblad, en hästsko, en fågel, en fladdermus, lite tegel, ett par bockhorn eller delar av koklövar över dörren till stall och fähus.”

Denna artikel ska handla om de nattaktiva fladdermössen. Synen på dessa flygande däggdjur har säkert skiftat mycket under århundradena. I skriften ”*Fladdermöss i Skåne*”, Gerell 2015) omnämns det att dessa djur, med sitt ljusskygga, nattaktiva leverne förr i tiden ansågs vara i kontakt med den onde. Ja, under medeltiden gjordes kopplingar mellan fladdermössen och häxorna.

Att åsynen av en fladdermus var ett dåligt omen framgår när man studerar arten förr i tiden. ”*Kom en fladdermus in i ett hus förutspåddes att någon skulle dö inom den närmsta tiden. Likaså om en fladdermus flög nära en person skulle hon eller han drabbas av olycka.*” (Gerell, 2015) Men från Finland finns denna sägen: ”*Då en människa dör antar hennes själ formen av en fladdermus, lämnar kroppen och flyger ut ur huset.*”

Attanpackan eller nattblackan

Underlaget till denna text är till stora delar hämtad från Gerells välskrivna, faktarika skrift. Ur verket ”*Människan och faunan*” (SLU, Centrum för biologisk mångfald, 2007) kan man hämta en mängd dialektala namn på fladdermöss, ibland som variationer på ett tema.

Från Skåne finns följande namn noterade: *attanpacka, flagermus, fläderlapp, hårnappare, läppaful, nattapack(a), nattnul, nattramn, skinnlapp*. Vi kan även bekanta oss med några andra dialektnamn från andra landskap, som *fladder, flygande råtta, kvällsfläkta, läderblacka* (alla Kalmar län, Smålandsdelen) eller *aftonblacka, läderlapp, nattblacka* (Småland, övriga delen). På Gotland finns avvikande beteckningar som *lederlepping, långlår* och *skinnskräpping*, medan uttrycken *gnisselhane* och *lädermus* förknippas med Östergötland. Slutligen kan vi nämna orden *nattmysk(e)* och *nattmöscha* som istället ska vara västgötska namn för detta flygande däggdjur.

Ovanstående dialektnamn lär ha hämtats från boken ”*Svenska djur*” (Uddevalla 1949), där det finns en artikel av Olof Ryberg, med titeln ”*Fladdermössen*”.

Ett urgammalt flygande däggdjur

Fladdermusfossil är belagda mycket långt tillbaka i tiden med en åldersbestämning kring 50 miljoner år. Denna grupp bland däggdjuren är den enda som kan flyga aktivt.

Fladdermössen förs till ordningen Chiroptera (=handvinge), men har inget släktskap med mössen. Däremot ska man visst räkna rovdjur, valar, mullvadar och hästar till deras ”närmre” släktingar.

Det finns bortåt 1100 fladdermusarter på jorden, varav de flesta finns i varmare länder. Man indelar fladdermössen i 18 familjer, men ibland görs en indelning i endast två grupper: stor- och småfladdermöss. I Europa finns ca 50 arter och i Sverige har 19 arter noterats fram till idag. Det senaste nyfyndet var nymffladdermus, som upptäcktes i Skåne 2010. Alla de svenska arterna (alla har faktiskt också setts i Skåne) hör till familjen läderlappar, *Vespertilionidae*. En avvikande europeisk art räknas till familjen klyvsvansar, *Nycteridae* och fem andra arter till familjen hästskonäsor, *Rhinolophidae*. Som kuriosita kan nämnas att de ”beryktade”, blodsugande vampyrarterna, tre till antalet, endast förekommer i Syd- och Mellanamerika.

...faller ungen mjukt ned i den kupade flyghuden...”

Parningen hos fladdermössen sker redan på hösten, men sperman lagras i livmodern och befruktningen sker under våren i samband med honans ägglossning. Detta kallas fördröjd implantation. Honorna brukar när födseln närmar sig sluta sig samman i yngelkolonier. Efter ca två månaders dräktighetstid föds ungen. Fladdermusen är alltså ett däggdjur som i månadsskiftet juni/juli föder fram en naken och blind unge, som därefter dias.



”Flyghuden mellan bakbenen har flera olika funktioner. När en fladdermus fångar en insekt försöker den inte alltid att ta den direkt med munnen utan istället flyger den över bytet och fångar det med svansflyghuden. Bytet hålls kvar i ”håven” av fartvinden så att fladdermusen kan böja sig och ta det med händerna. Svansflyghuden kommer också till användning när honan föder sin unge. Hon hänger då rättvänd och vid födseln faller ungen mjukt ned i den kupade flyghuden. Ungen klättrar därefter upp till spenen, där den håller sig fast med tänder och sina stora fötter.” (Gerell, 2015)

Efter ca 3–5 veckor brukar ungen vara kapabel att flyga och att snart också kunna jaga insekter på egen hand. Den behöver äta upp sig bra inför vintern. Under dvalan tappar den mycket i vikt.

Flygförmåga och ekoorientering

En av de fladdermössens mest säregna egenskaper är ju deras förmåga att flyga. De är idag den enda levande djurgrupp som har fullt utvecklade vingar av flyghud. Flyghuden är mycket elastisk och tunn och består av två tunna membran. Mellan dessa membran finns det blodkärl, muskler och bindväv.

Fladdermössen har både främre och bakre extremiteter vilka är försedda med fingrar. Det är de främre extremiteterna som har kraftigt förlängda fingrar och det är mellan dessa som den tunna flyghuden breder ut sig. Endast tummen är numera fri. Bakbensens betydelse består nu mest i att fungera som ”hängfötter”.

Dessa skymnings- och nattflygande insektsjägare har möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt orientera sig i natten och att samtidigt hitta fram till sina byten. ”Fladdermössen orienterar sig i luftrummet med hjälp av ljudstötter som de skickar ut i snabb takt (sonar). Lite tillspetsat skulle man kunna säga stt fladdermössen ”ser” med öronen. Ljuden frambringas med hjälp av hårt spända, tunna stämband. Genom att skicka ut högfrekventa ljudstötter, mer än 20 000 svängningar per sekund (20 kHz), mot omgivningen och sedan registrera ekona från dessa, får fladdermusen en



Långörad fladdermus



uppfattning om eventuella hinder i flygvägen eller om förekomsten av bytesdjur. Ekot ger information om avståndet till bytet, storlek, flygriktning och hastighet och ibland även vilket slags byte det är frågan om. Ljudstötarnas frekvenser, pulslängder och repetitions-hastighet varierar till viss del hos de olika fladdermusarterna, vilket är till hjälp vid artbestämningen.” (Gerell, 2015)

När en individ sänder ut sina ljudstötter görs detta först i normal, långsam takt, kanske med 3-10 stötter i sekunden. När den sedan börjar få koll på ett byte ökar hastigheten med vilken ljudstötter sänds ut och i samband med att insekten infångas kan denna vara så hög som 200 stötter per sekund.

Frekvensen på fladdermössens olika jaktlåten är som skrevs tidigare över 20 kHz och kan inte höras av oss människor. Men under yngel- och parningstiden avges låten



Övervintring i Lennart Nilssons jordkällare

med lägre frekvenser och i en stad som Lund kan man under hösten höra den gråskimliga fladdermusens revirläte när den flyger fram intill höga huskroppar.

En hel del insekter, nattflyn, har enkla hörselorgan, varigenom de skapat sig en förmåga att bli varnade när en fladdermus ”är på ingång”.

Födoval och jaktstrategi

Gerell nämner i sin skrift att de allra flesta bland småfladdermössen är insektsätare. Men de tre vampyrarterna i Sydamerika suger blod och det finns arter som fångar fisk, grodor och möss. I Spanien finns en fladdermusart som fångar sträckande småfågel, medan några arter tar för sig av utbudet av nektar och pollen. Bland de största fladdermössen finns ju också de fruktätande flygande hundarna, som kan nå en vingbredd på mer än 1,5 meter.

De svenska fladdermusarterna är alltså 19 till antalet och lever mestadels på insekter och spindlar. På menyn finns inte minst mygg, nattfjärilar och skalbaggar. När vädret



och tillgången på föda är gott kan en fladdermus sätta i sig bortåt 2000 insekter på en natt. De flesta arter börjar jaga halvtimmen efter solnedgången, för att sluta strax efter midnatt. Att jaga i lä för vinden och under krontaket är något merparten av arterna föredrar.

Ett mosaikartat landskap med både betesmarker, lövskogsdungar och vattendrag är något av idealet för att insektsrikedomen ska bli stor. Och därigenom större möjligheter för en rikare fladdermustillgång. Fattiga slättlandskap och sterila granskogar hyser i regel få fladdermöss. Skogslevande fladdermusarter är oftast knutna till äldre, sammanhängande lövskogsområden, helst med tillgång på hålträd.

Uppvaknandet från vinterdvalan under våren är en kritisk period, eftersom tillgången på föda då kan vara starkt begränsad. Flest djur syns då vid grunda dammar och vid översilningsmarker där insekter tidigt brukar komma fram.

Övervintring på frostfria platser

En annan egenskap som fladdermössen är ganska ensamma om är den att klara vinterperioden i dvala på ett frostfritt ställe. Det kan vara i en jordkällare på landet, i ett oppvärmst fritidshus eller kanske i ett ihåligt träd. Kroppstemperaturen kan då gå ner till nollgränsen. Övervintringsstället ska helst ha en ganska jämn temperatur utan kraftiga svängningar.

När en fladdermus är ute och flyger är dess kroppstemperatur kring 40 °, vilken ganska snart sjunker till 30° när den vilat sig ett slag. Och därefter harmonierar den med den omgivande temperaturen.

Att överleva vintern genom att gå in i vinterdvala är givetvis en anpassning till att det då inte finns någon lämplig föda för den att tillgodogöra sig. Det är viktigt för fladdermössen att äta upp sig innan de går in i dvalan, att lägga upp kraftiga fettreserver. Man har mätt vikten på en dvärgpistrell innan och efter perioden av vinterdvala. Djuret minskade från 12 g i början på vilan till 3,5 g i mars.

Det är ganska brukligt att en fladdermus vaknar till under vinterdvalan och skulle kylan då ha blivit alltför sträng kan den göra ett försök att hitta ny vinterplats.

Det finns några av de svenska fladdermusarterna som flyttar nedåt Västeuropa, exv stor fladdermus.

Behov, gynnsamhet, hot

Fladdermöss behöver rik tillgång på insekter, de behöver dag- och yngelplatser. De behöver också ha frostfria övervintringsplatser för de mörka månaderna av året.

Hålträd är något som fladdermössen har på sin önskelista, bryn och skogsvägar är ofta viktiga jaktmiljöer, liksom större lövskogsområden. Varför inte anlägga grunda dammar som producerar insekter av stort värde?

Insektsbekämpning och brist på föda, torrläggning av våtmarker och dammar, bortuggning av hålträd, störning i grottor och andra vinterkvarter. Sådant bör man inte ägna sig åt.

Janne Johansson



Naturvårdsprogrammet – en nystart?

Örkelljunga kommun är onekligen belägen i skogsbygden, i utkanten av nordvästra Skåne. Vi saknar kanske tillgången på spektakulär natur som den på Bjäre, på Österlen. Som den i Kristianstads vattenrike. Men vi som levt här, som lärt oss hitta fram till särpräglade sjöar, till åldriga myrmarker, ja, till våra egna små eller stora smultronställen. Visst tycker vi att här finns många områden som är värda både skydd och bevarandeinsatser inför framtiden. Kanske ett flertal områden behöver aktiv, motiverad skötsel för att inte tappa sina viktiga värden.



Bokskogar för framtiden

I Alcedo 2017:2 gjordes en intervju med Örjan Fritz på Naturcentrum AB. Där skildras hans arbete med att se över och uppdatera Örkelljunga kommuns gamla Naturvårdsplan från 1998. Han berättar också om vad han tycker sticker ut när han ska karaktärisera Örkelljunganaturen. Främst tänker han på sjöarna, på myrarna. I denna artikel ska vi kort beskriva innehållet i det ”Naturvårdsprogram” som politikerna nu tagit ställning till och ställt sig bakom. 136 naturområden av högst olika storlek är upptagna i det



nygamla programmet och dessutom har 22 sjöar och de två största vattendragen här fått sin rättmätiga plats.

Inte mindre än ett 70-tal skogsområden finns här medtagna, varvid knappt hälften utgörs av bokskogar. Det är faktiskt också så att fyra av dessa bokskogsområden har förts till den högsta, viktigaste bevarandeklassen, naturvärdesklass 1. Många av dessa områden är jämförelsevis små och uppmärksammades i flertalet fall ursprungligen



Gylen i Sandsjöholm

genom Skogsstyrelsens nyckelbiotopinventering. I några fall har skyddsformen Biotopskydd inrättats, vilket i regel innebär att skogen därefter ska lämnas för fri utveckling. Oftast beror de starka naturvärdena i dessa sammanhang på att en intressant, bevarandevärd kryptogamflora har etablerat sig.

Ett tiotal alsumpskogar har också medtagits i det nya Naturvårdsprogrammet, ofta belägna utmed de större vattendragen. Flera av dessa har placerats i naturvärdesklass 2. Det finns också ett femtontal områden som mer övergripande kan kallas lövskogar, till skillnad från dagens mest vanliga skogstyp, den planterade granskogen. Endast några få barrdominerade skogsbestånd har ansetts värdefulla, varvid den ålderstigna tallskogen i Smedhult skiljer ut sig.



Besöksvärda myrmarker och sjöar

Ett naturlandskap som Örkelljungas inbegriper flera olika naturtyper, förutom skogar finns här som bekant också arealstarka myrområden. Att dessa fyller en viktig plats i Naturvårdsprogrammet är inte så konstigt och ca 25 sådana olikstora områden har hamnat i den nygamla planen. En av de mer imponerande, Långalts myr, har förts till naturvärdesklass 1, men dit borde väl rimligen även Stensmyr ha räknats. Den sistnämnda delas dock med Hässleholms kommun.

För att få en uppfattning om rikedomerna av torvtäckta områden kan man nämna att följande åtta mossar förts till klass 2: Smedhultamossen, Liamossen, Flåssmyr, Skrika-myren, Attarpamossen, Fäjemyr, Stensmyr, Abborrasjömossen och Maglemyren. Därutöver finns ytterligare ett femtontal myrmarker som förts till klass 3.

I princip har alla sjöar av någon storlek tagits med i Naturvårdsprogrammet, alltså drygt 20-talet. Merparten ligger i mellersta och norra delen av kommunen. Det måste ha känts lite knepigt att ta på sig att klassificera dessa sjöar, som alla har en synnerligen stor betydelse för upplevelsen av naturen och landskapet som helhet.

Nu har Vårsjön och Lärkesholmsjön fått högsta betyg, medan Fedingesjön, Store sjö, Hjälmjön, Flinka sjö och Långasjö hamnat snäppet under. Man kan därefter konstatera att tilltalande, spännande sjöar som Gårdsjön, Svarta och Vita sjö, Stjärneholmsjön, Åsljungasjön m. fl. endast förts till naturvärdesklass 3. Det känns inte helt adekvat att devalvera många sjöars betydelse på detta sätt. Det känns inte rätt att blunda för dessa sjöars både forntida, nutida och framtida betydelse och roll.

Vattendragen som förbinder våra sjöar och som leder vattnet vidare till antingen Västerhavet eller Östersjön har givetvis också uppmärksammats i Naturvårdsprogrammet. Några riktigt stora åar och älvar finns ju inte i trakten, men både Pinnån och Stensån är viktiga och har till stora delar sin upprinnelse i Örkelljunga kommun. Kvilområdet vid Spinneriet i Spång har berättigt fått högsta betyg, men även åsträckan vid Bruket har fått välvilligt omnämnande. De åsträckor, bäcksträckor som tagits med är i princip belägna i mellersta och i några fall i södra delen av kommunen. Ett flertal av dem har, trots en ringa storlek, placerats i klass 2.

Reminiscenser i kulturlandskapet

Tre olikartade, starkt särpräglade markområden i kulturlandskapet har uppmärksammats och getts högsta klass i denna inventering. Det är dels kulturlandskapet nere i Ingeborrarp, dels skogsbetet i Grytåsa (Möllers skog) och dels slåtterängen i Spångabygget. Men förutom dessa för oss naturvänner välkända områden har även kulturmarken i Ramnekärr, ekhagmarken vid Lilla Lärka och ett par andra betesmarker lyfts fram som unika.

Till kulturlandskapets klass 3-områden har inventeraren och ekologen Örjan Fritz sammanfört ett antal betesmarker, vilka alla har det gemensamt att de inte kvävegödslats i någon större omfattning under senaste "halvsekle". Som bekant är det dessa blomsterrika gräsmarksområden som ännu vittnar om den gamla ängbruksepoken.



Örkelljungas öppna kulturmarker domineras annars helt av gammal åkermark vilken idag utgörs av olikåldriga gräsvallar. Dessa används antingen som betesmark och/eller som producent av vinterfoder. I sistnämnda fall slutar gräset som plastade ensilagebalar.

Flitigt inventerande, men vad hände sen?

Jag tror man kan sammanfatta de senaste 20-30 åren av naturvård i Örkelljunga med att ganska flitiga inventeringar är gjorda, men att dessa följts av ytterst fåtaliga naturvårdsinsatser för att bevara och förstärka naturvärdena. Om Örkelljunga kommun

hade varit en mycket fattig kommun så hade detta kanske varit förståeligt, men nu är ju inte förhållandena sådana.

Tänker ibland på att det faktiskt under de senaste gångna årtiondena funnits mycket goda möjligheter att, tillsammans med välvilliga markägare och påhejande naturvänner, starta upp spännande projekt och vällovliga framtidsinsatser. Kopplat till de möjliga förutsättningarna ger vid handen.

Att bara fåtaliga sådana satsningar kommit till stånd måste man onekligen lasta politikerna för. Endast blygsamma budgetmedel har satsats över åren och inte har man tyckt sig ha haft behov av eller råd med någon anställd ekolog. Självständiga ekologer kan ju också vara till problem. Nog har den politiska viljan haft många märkliga begränsningar!

En framtidssatsning visavi naturen och naturvärden måste få lov att kosta - även i en "fattig" kommun som Örkelljunga. Mycket har dessvärre redan förlorats av både tid och inte minst i form av naturvärden sen första Naturvårdsplanen togs fram. Naturvård är inte lätt, men borde tas på helt annat allvar!

Ibland framhävs det att det är "skämmigt" att kommunen fortfarande saknar ett kommunalt naturreservat. Men visst är det ännu skämmigare att kommunen fortfarande saknar ett långsiktigt, seriöst kommunalt naturvårdsarbete värt namnet! Det är verkligen skämmigt!

Text: Janne Johansson Foto: Perry Vigelsbo



Koralltaggsvamp



Styrelse, avgifter m.m.

Örkelljungabygdens Natur krets av NF

Ordförande	Patric Carlsson, Kungsvägen 3 S12, 286 34 Örkelljunga, 070-744 35 50, carlsson_patric@yahoo.com
Vice ordförande	Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31, janne_ringarp@telia.com
Kassör	Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32, leif.sigbo@telia.com
Sekreterare	Eva Persson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0708-30 14 27, evahenny@hotmail.se
Ledamot	Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkelljunga, 070-951 53 23, bjornherrlund@gmail.com
Ledamot	Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga, 0435-511 03, lena@ottoson.net
Ledamot	Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-46 05 38, christ.sanden@gmail.com
Ledamot	Lars Schale, Utterkroken, Killhult 161, 312 98 Våxtorp, 072-38, christ.sanden@gmail.com

Medlemsavgifter för år 2018

295 kr	Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkelljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt Alcedo tre gånger per år.
365 kr	Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress).
150 kr	Lokal medlem i Örkelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen Alcedo tre gånger per år. Bankgiro nr 617-8792. Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!



Studiefrämjandet är det studieförbundet som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirklar. Distriktskontor finns i Hässleholm (0451-140 90) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunganatur.se



Beta Tryck 070-555 91 33